

Diskussion

POSITIVISME OG WEIBULL-MYTOLOGI

AF

CARSTEN BREENGAARD

I en artikel, »Ny och äldre historieskrivning om Danmark under tidig medeltid«, Historisk Tidsskrift bd. 86, s. 1–25, har Curt Weibull angrebet min kirkehistoriske disputats, »Muren om Israels hus. Regnum og sacerdotium i Danmark 1050–1170« fra 1982. I den *ex cathedra-tone*, som positivismens historikere yndede, kundgør han efter en gennemgang af enkelte punkter i mit arbejde, som han finder repræsentative, at jeg ikke er nogen kildekritisk historiker, idet jeg lader mig lede af løse antagelser, formodninger og hypoteser, ja, kun når mine resultater gennem fortællinger og bortforklaringer. Curt Weibulls sigte er hermed at afsløre den nyere historieskrivnings mangler i forhold til den ældre. Jeg mener, at hans artikel afslører det modsatte.

Den første af Curt Weibulls afsløringer finder sted i behandlingen af *Odenselitteraturen* (afsnit 3). Jeg har i min disputats rettet en kritik mod Curt Weibulls afvisning af denne litteraturs anvendelighed i forhold til de kirke- og samfundspolitiske perspektiver i og omkring Knud den Helliges kongedømme. Curt Weibull mener at konstatere, at jeg er vendt tilbage til den konservativt-idealistske historieskrivnings positioner, således som man møder dem hos A. D. Jørgensen og Hans Olrik. Betragtningen er afslørende for Curt Weibulls manglende orientering vedrørende den moderne behandling af religiøse tekster som samfundsmæssige kilder. Det 19. århundredes behandling af *Odenselitteraturen* var i hovedsagen personorienteret, afhængig af den borgerlig-kristne kultursyntese, som den var. Med kultursyntesens sammenbrud omkring dette århundredes begyndelse ændredes holdningen til helgenfænomenet og dermed også opfattelsen af helgenlitteraturens kildeværdi. Helgenlitteraturen blev nu opfattet som religiøs-ideologiske tendensskrifter uden værdi for belysningen af personen. Dette var ganske vist den principielle holdning, men jeg

har flere gange påvist, at der i kølvandet på dette opgør med den borgerlig-kristelige personorienterede idealisme opstod en ny personorientering, omend med – hvad vurderingen angik – modsat fortegn.¹ Knud den Hellige er et af de mest markante eksempler på dette forhold; man brugte fortsat megen opmærksomhed på hans person, men han tegnedes nu i mørke farver. Og han sækulariseredes. Den sorte, voldelige Knud! – Et grundtræk i Curt Weibulls nye artikel er hans gentagelse af den positivistiske distinktion mellem religion og politik. Curt Weibull véd hvilke kilder, der er religiøse, og hvilke kilder, der er politiske. Odenselitteraturen er religiøs, og f.eks. Roskildekroniken, Saxo og Knytlingas Knudsaga er politiske, og for Curt Weibull kan kun det sidste begreb forbindes med historie. Hvis Curt Weibull havde fulgt med i de sidste mange års debat om historie og sociologi (ikke mindst religionssociologi), ville han måske have haft en fornemmelse af, hvor passé hans bærende distinktion er.

Mens Odenselitteraturen for Curt Weibull alene arbejder på det idehistorisk-litterære plan, idet det antages, at Knuds person litterært påføres træk fra en almen idehistorisk konception – den bernheimske augustinisme – har jeg, i overensstemmelse med mit religionssociologiske sigte, stillet spørgsmålet: *om* Odenselitteraturen bearbejder sociale erfaringer? Og – i givet fald – *hvis* sociale erfaringer? Jeg skal ikke her gentage min bevisførelse for, at der i Odenselitteraturen sker en markant religiøs og politisk kreativ bearbejdning af sociale erfaringer. Her må det være tilstrækkeligt at pointere, at det er Curt Weibulls forældede distinktion – og iøvrigt positivismens ureflekterede forhold til egen social forudforståelse – der hindrer ham i at se, at Odenselitteraturen kan være historieværker for de sociale institutioner regnum og sacerdotium i Danmark i 11. århundredes sidste år. Til det forsøg Curt Weibull gør – 70 år post festum – på at legitimere sin positivistiske idehistorie, må bemærkes, at Liber daticus' 10. juli-notits ikke citerer Pseudo-Cyprian, men Ælnoth (kap. 7), og snarere end at forbinde Odenselitteraturens omsorg for faderløse, enker og fremmede med Pseudo-Cyprian fra 7. århundrede kunne den måske forbindes med det billede af det danske samfund, som pave Gregor VII afslører i årene umiddelbart inden Knuds kongedømme. Det er da også, hvad jeg og andre med en mere adækvat forståelse af det tidligmid-

¹ Roskildekroniken – Et historieværk om den danske kristenheds undergang. Politik og kristendom i Danmarks begyndende højmiddelalder. Præsteforeningens Blad 1984/6–7; Regnum og sacerdotium i Knud den Helliges gavebrev til St. Laurentii kirke, Publikationen fra gavebrevs-symposiet i Lund 22.–23. maj 1985; »Det var os, som slog kong Knud ihjel«, Publikationen til Knud-jubilæet, Knudsbogen, Odense 1986.

delalderlige danske samfunds sociale mekanismer end Curt Weibulls forældede og idylliserende tyran-demokrati-model har gjort.

Curt Weibulls mangel på adækvat indsigt i Odenselitteraturens sociale perspektiver afsløres klart i hans kritik af min behandling af *Roskildekrønikens* meddelelse vedrørende Knud den Hellige (afsnit 4). Curt Weibull har, som Lauritz Weibull, hævdet den tolkning af krønikens ord om, at Knud led martyrdøden »magna confessione cordis«, at det skulle være Roskildeanonymens opfattelse, at det kun var *gennem* en afstandtagen fra sin tyranagtige kongepolitik, at Knud opnåede helgenværdigheden. Således tolket kan Curt Weibull lade Roskildekrøniken illustrere sin påstand om eksistensen af en anden, en politisk og kritisk vurdering af Knud i bevidst modsigelse til den religiøse og positive, som vi møder i Odenselitteraturen. En politisk protest mod det religiøse skuespil! I min disputats henledte jeg opmærksomheden på, at da Odenselitteraturen indeholdt en lignende forestilling om Knuds død *magna confessione cordis*, var der god grund til at afvise, at ordene i Roskildekrøniken kunne betragtes som udtryk for, at forfatteren mente, at det helgenkvalificerende ved Knud bestod i en erkendelse af, at hans kongegerning havde været tyran-agtig. Curt Weibull imødegår nu min betragtning ved at oplyse (!), at Passio endog taler om en bekendelse af fejl og overtrædelser. Jeg forstår Curt Weibull således, at han nu også mener, at Passio udtrykker den opfattelse, at det helgenkvalificerende bestod i Knuds afstandtagen fra sin kongegerning. Curt Weibulls betragtning er – undskyld mig – absurd! Hele sigtet i Odenselitteraturen er at hævde, at det helgenkvalificerende var Knuds kongegerning, og intentionen i Passios ord om Knuds syndsbeholdelse i døden er selvsagt ikke at lade Knud bryde med denne kongegerning, men at føje endnu et træk til helgenkvalifikationerne, nemlig dette at helgener, hvor Gud velbehageligt deres liv end har været, ikke gør sig skyldige i hovmod. Curt Weibulls ukendskab til middelalderlig religiøsitet fører ham til en elementær fejllæsning af Roskildekrønikens tekst. Der står faktisk ikke, at Knuds helgenværdighed er vundet »*genom* (min kursiv.) »magna confessione cordis« och *genom* (min kursiv.) att hans kropp hedrats med stora mirakler«. Krøniken udtrykker ikke forfatterens personlige – polemiske – mening om kausaliteten, men meddeler de store og overbevisende vidnesbyrd om værdigheden. Der er naturligvis ingen tvivl om at de, der slog Knud ihjel, havde et negativt syn på ham, men Roskildekrønikens tekst er ikke, som Saxos, et vidnesbyrd om, hvordan modstanderne senere – polemisk – kom til rette med kanoniseringens kendsgerning. Og er Roskildekrønikens ord om Knuds helgenværdighed først løst ud af Curt Weibulls polemiske sigte, så

bliver det et nødvendigt spørgsmål at tage stilling til, om Roskilde-anonymen med den første del af sin tekst har haft til hensigt at meddele sit eget – atter er Knuds morderes opfattelse en helt anden sag – negative syn på Knud, eller om der blot meddeles objektive kendsgerninger, som også Ælnoth bevidner. Det har jeg ment, at der var visse argumenter for, og dem er der ingen grund til at gentage her.

Det andet litterære led i Curt Weibulls ikke-religiøse, men politiske falanx mod Knud skal være *Knytlingas Knud-saga*. Også vedrørende Knytlinga mener jeg, at der er gode grunde til at problematisere Curt Weibulls positivistiske distinktion mellem religion og politik. Jeg har i den forbindelse henvist til Gustav Albecks påvisning af, at Knud for sagaen netop er kristenkongen.² Curt Weibull vender sig mod betragtningen og hævder, at jeg har påstået en tættere forbindelse til Odenselitteraturen, end selv Albeck har turdet, samt henviser som dokumentation for Knuds ukristelighed og despoti til sagaens fortælling om Knud, der til sin seng har beordret en præstekone, men af denne – scenen foregår allerede i dynerne – bliver talt fra sit forehavende. Det er nok muligt, at jeg har drevet Albeck i en mere sikker retning, end Albeck selv ville godkende, men at Knytlingas signalement af de politiske og sociale spændinger omkring Knud er parallelt med Odenselitteraturens, og dermed totalt forskelligt fra kulturradikalismens og positivismens idylliserende og selvspejlende middelalderbillede, er evident: »Rig som fattig dømte han lige strengt; men det blev taget ham meget ilde op af dem som mistede deres ansete slægtninge ved kongens dom, selv om de var fundet skyldige på lovlig vis«.³ Vi ser her netop en *kristenkonge* i aktion – ganske som vi ser det i fortællingen om Knuds fristelse til at forgribe sig på præstekonen. Når Curt Weibull tolker teksten som et vidnesbyrd om en negativ vurdering af Knud, idet den skal vise, at »Han avstod från samlag, men inte av fromhet utan av rädsla för Guds straff«, så er det endnu et eksempel på, hvor dårlig Curt Weibull er til at læse religiøse tekster. I dette tilfælde læser han tydeligvis med det 19. århundredes borgerligheds øjne. Pointen i fortællingen er ikke at fremstille Knud som »tyranen, som inte tål nogen opposition«, men derimod som en konge, der med ordene »det kræver vel lige straks nogen overvindelse ikke at følge sin egen vilje; men det er dog en lille ting ved siden af de store ting vor Herre Jesus Kristus har tålt for vores skyld«,⁴ demonstrerer *imitatio Christi*. Når Curt Weibull ikke kan se sagaens kristenkonge, skyldes det, at han på

² Gustav Albecks disputats, *Knytlinga, Sagaerne om Danmarks Konger*. Studier i ældre norsk Litteratur, 1946.

³ *Knytlinga* kap. 29.

⁴ *Ibid.* kap. 31.

positivistisk vis spalter tilværelsen op i en borgerlig dannelsesreligiøsitet på den ene side og politisk handlen på den anden side. For sagaen hænger – ganske som for Odenselitteraturen – religion og politik sammen, idet aktiv religiøs fromhed ikke mindst manifesterer sig i politisk handlen, således som f.eks. Gregor VII over for Harald Hén udtrykker nødvendigheden af et opgør med de farlige, dvs. de stærke: »Thi hvis man ikke gør modstand mod dette, er det så ikke det samme som at benægte troen«?⁵ Denne opfattelse deles af Knytlinga, der netop derfor kan opfatte Knuds kongedømme som kristeligt bemærkelsesværdigt, en helgen værdig!

I forlængelse af sin kritik af min behandling af Roskildekrønikens og Knytlingas omtale af Knud tilføjer Curt Weibull nogle bemærkninger om *Erik Ejegod*. Jeg skal kort kommentere dem, da de berører helhedsopfattelsen af Roskildekrøniken. Det forudsættes i de weibullske idehistoriske skabeloner, at Roskildekrøniken er en rigshistorie af samme type som Saxo. Når ordene falder skarpt om Erik Ejegod, »multas iniquas et iniustas leges adinuenit«,⁶ er forudforståelsen, at der her foreligger en bedømmelse af Eriks rigspolitiske initiativer. Curt Weibulls synspunkt er – hvor ofte det end er gentaget – blot en hypotese, endog af de svagere. Jeg har i en detaljeret analyse vist, at Roskildekrøniken først og fremmest er en kirkehistorie, et af en eskatologisk forestillingsverden præget fremstilling af kristenhedens kår i Danmark set i lyset – eller rettere mørket – af 1130'ernes store krise, med Roskildekirken som hovedeksempel. Den samler sig først og fremmest om de institutioner, regnum og sacerdotium, der var Roskildekirkens/-kristenhedens sociale mulighedsbetingelse i et samfund, hvor kirke og gejstlighed endnu ikke var integreret, dvs. betrygget. Det, der nu er spørgsmålet, er, om denne krønikens brede koncentration om Roskildekirkens egen betryggelse og status kan kaste et bedre lys over de skarpe ord om kong Erik Ejegod end Curt Weibulls hypotese om krønikens rigspolitiske og bernheim-augustiniske vurderingskriterier. Vi har kun den korte og i sig selv ikke meget oplysende formulering, men så har vi altså det 7. århundredes Pseudo-Cyprian på den ene side (Curt Weibulls) og på den anden side det notoriske faktum, at Roskildekirken på grund af Erik Ejegods initiativer mistede sin kirkelige førerstilling til fordel for Lund, der netop hylder Erik for at være hovedmanden i St. Laurentii kirkes ophøjelse til ærkesæde. Jeg er fortsat ikke i tvivl om hvilken tolkning, jeg vil vælge. Jeg medgiver gerne, at denne også kun er en hypotese – som næsten alt må være vedrørende en fjern periode med så spredte kilder – men den er af de mere solide.

⁵ 1077, 6. november, Dipl. Dan. I, 2, 17.

⁶ SMHF I, s. 25, 15.

Grundvilkåret for arbejde med denne periode er netop, at man gør sig løsningsforsøgenes hypotetiske karakter klar. Kildernes oplysninger er få, og derfor bliver *ræsonnementet* en vigtig funktion i det historiske arbejde. Naturligvis skal de primære kilder udsondres, men selv disse kan ikke bruges uden kritisk historisk ræsonneren. Positivisten Curt Weibull betragter de primære kilder som bærere af evidente historiske data og forstår historieskrivningens opgave som den af forbinde – temmelig mekanisk – de udsondrede data. Jeg har allerede givet eksempler på, at denne metodiske naivitet bliver en indfaldsport for den positivistiske historikers egne fordomme vedrørende religion, politik og samfundsforståelse. Curt Weibulls behandling af Valdemars stilling til det europæiske kirkelige skisma (afsnit 5) og af årsagerne til bruddet mellem Valdemar og Eskil (afsnit 6) afslører et nyt problem for den positivistiske historieskrivning, nemlig at positivisten i sin afstandtagen fra kritisk historisk ræsonneren bliver et offer for de primære kilders tendens. – Problemstillingen vedrørende årene 1159–62 er kompliceret, og jeg kan derfor kun præcisere det principielle mellemværende mellem Curt Weibull og mig.

I sin disputats påviste Curt Weibull, at det også vedrørende 1160'erne var muligt at komme bag om Saxo, idet der kunne henvises såvel til samtidige diplomatariske oplysninger som til samtidige historieskrivere. Efter Curt Weibulls opfattelse blev det hermed dokumenteret, at Valdemar virkelig havde været skismatisk, og han gik nu – i overensstemmelse med de weibullske skabeloner, der bestemte århundredets hovedtema til konflikten om gregoriansismen – direkte over i den sorte flok af libertas ecclesiae-bekæmpende konger. Det var min *kirkehistoriske* disputats' anliggende at problematisere Curt og Lauritz Weibulls absolutering af den gregorianske konflikts betydning for forståelsen af den danske kirke i det 11. og 12. århundrede. Vedrørende 1160'erne har jeg flere forgængere, og Curt Weibulls behandling af mine synspunkter afslører, at han ikke er fulgt med i forskningens udvikling. Allerede for 20 år siden viste Jørgen Qvistgaard Hansen,⁷ i forlængelse af W. Holtzmanns undersøgelse vedrørende Ungarns stilling under skismaet,⁸ at der er gode grunde til at forholde sig kritisk til de kejserlige rundskrivelsers og historieskrivernes oplysninger angående smålandenes holdning til Victor IV. Perspektivet er gennem disse undersøgelser flyttet fra det rent ideologiske (Weibull-syntesen) til det udenrigspolitiske, og man har derfor vedrørende selve skismaet efterhånden lagt mere vægt på at forstå smålandenes initiativer

⁷ Regnum et sacerdotium. Forholdet mellem stat og kirke i Danmark 1157–70. Middelalderstudier. Tilegnede Aksel E. Christensen på tresårsdagen 11. september 1966. 1966.

⁸ Papst Alexander III und Ungarn. Ungarische Jahrbücher VI.

som sonderinger. Qvistgaard Hansen – og senere Michael Gelting⁹ – har i den forbindelse antaget, at Radulf var Valdemars udsending til kirkemødet i Pavia 1160. Og jeg har såmænd gjort det samme. Det må ganske vist medgives Curt Weibull, at der ikke findes ét enkelt data, som dokumenterer det, men der kan gennem en rimelig kombination af to data etableres en rimelig slutning, som sandsynliggør dette. Jeg skal henvise Curt Weibull til de nævnte artikler. Det, der efter *min* mening rummer det væsentligste korrektiv til brødrene Weibulls forsøg på at absolutere skismaets betydning for dansk kirkehistorie, er påvisningen af, at samarbejdet mellem Valdemar og Eskil fortsatte i flere år efter skismaets udbrud.¹⁰ Sagen kan derfor næppe have haft den altoverskyggende betydning for den danske kirke, som Curt Weibull forestiller sig. Og da der vel næppe kan herske tvivl om Eskils øjeblikkelige tilslutning til Alexander, kan jeg ikke se rettere, end at Valdemars skismatiskhed i Curt Weibulls meget bastante udformning må være problematiseret. Ganske vist foreligger der Eskils udtalelse til Herbertus om de skismatiske tilstande i den danske kirke, men den er faktisk langt senere (og tilhører vel egentlig memoire-genren) end det veldokumenterede samarbejde. Samarbejdets kilder afslører altså i hvor høj grad, Curt Weibull er blevet fanget i de tyske kilders tendens!

Det er efter min mening den samme problemstilling, der viser sig i Curt Weibulls behandling af bruddet mellem Valdemar og Eskil et par år inde i skismaet. Vi har ganske vist stadig Eskils forklaring til Herbertus om de bedrøvelige tilstande i Danmark, men vi kan faktisk dokumentere kongens fortsatte samarbejde med reform- og Alexandervenlige danske kirkefolk i årene efter Eskils bortrejse. Det er for at løse disse problemer, jeg har henledt opmærksomheden på Occo, der genindtager sin plads som biskop i Slesvig i 1161, det år hvor Eskil forlod Danmark. Når Curt Weibull finder denne henvisning useriøs, skyldes det måske, at han har glemt, at Eskil-Occo-forholdet har en forhistorie fra omkring 1140. Da Eskil tiltrådte Lundesædet i 1138 var det kun – siden 1133 – et bispedømme, og i de usikre år omkring 1140 skaffede Occo sig tilsyneladende anerkendelse fra det lundensiske ærkesædes hovedmodstander, ærkebiskoppen af Hamburg-Bremen. Et diplom fra Lund år 1145 viser, at Eskil og Occo ikke har kunnet opholde sig under samme tag.¹¹ Eskils ærkesæde var i hele hans levetid udsat for trusler – nedlagt 1133, Norge udskilt 1152 og Sverige 1164 – og Occos genkomst på arenaen med

⁹ Kansleren Radulfs to bispevielser. En undersøgelse af Saxos skildring af ærkebisper- og pavestriden 1159–1163. Historisk Tidsskrift bd. 80, 1980.

¹⁰ Synspunktet også fremført af Qvistgaard Hansen.

¹¹ Dipl. Dan. I, 2, 91.

kongens støtte i 1161 kan på denne baggrund, hvor skismatisk han end har været, ikke andet end have været stærkt problematisk. Jeg medgiver gerne Curt Weibull, at denne forståelse af årsagen til bruddet mellem Valdemar og Eskil er en hypotese, men den forekommer mig – også efter Curt Weibulls gentagelse af sin opfattelse – stadig den rimeligste.

Og dermed var Eskil fra 1161 placeret hos pave Alexander, kejserens modstander. Hvad fik så Valdemar til i 1162 at drage til kejseren med henblik på at forsikre om sin politiske loyalitet? Det har der, jvf. ovenstående, sikkert været solide udenrigs-, dvs. magtpolitiske grunde til, men jeg har desuden fremhævet den tvang, der kunne ligge i at Eskil, som i 1157 af kejseren var blevet betegnet som skyldig i formindskelse af hans rige og krone,¹² nu befandt sig hos kejserens modstander. At Eskils bortrejse af kongen er blevet opfattet som et stykke personlig politik, viser sig ikke mindst i, at Valdemar tager forbindelse til Alexander længe inden han vil acceptere Eskils tilbagevenden til Danmark.¹³ Alexander er, idet han udtrykkeligt lover Eskils fremtidige politiske loyalitet,¹⁴ selv et vidnesbyrd om at Eskil og skismaet ikke ganske var identiske størrelser.

Curt Weibulls artikel er, som det vil være fremgået, kun reprise. Den er ikke at betragte som et bidrag til forskningens fremskridt, men et – endnu et – forsøg på at fastfryse den i positioner, som længe har været forældede. Curt Weibull foregiver ganske vist omsorg for forskningen, men hans mangel på metodisk og faglig orientering afslører, at den egentlige omsorg ligger et helt andet sted: at værne Weibull-mytten. Om noget sted viser dette sig i *Exkursens* forsøg på at imødegå min afsløring af Lauritz Weibulls fagligt usikre og tendentiøse behandling af de to lundenekrologier, *Necrologium Lundenses Memoriale fratrum* og *Liber daticus lundensis vetustior*. De redningsforsøg, Curt Weibull giver sig ud i, afslører ikke blot, at han ikke véd, hvad et nekrologium er, de viser også, at han end ikke kender de håndskrifter, han prøver at tolke.

Det er vedrørende *Liber daticus*' 10. juli-tekst ganske vist fuldstændig rigtigt, at Knuds begyndelsesbogstav i martyrologieteksten hverken er rødt, som i *Memoriale fratrum*, eller på anden måde udsmykket, som *Liber daticus*' nekrologietekst vedrørende Erik Emune, men det er ikke rigtigt, når Curt Weibull deraf mener at kunne slutte til et negativt syn på Knud. Hvis Curt Weibull havde haft kendskab til håndskriftet, ville han nemlig have vidst, at det i *intet* tilfælde, bortset naturligvis fra tekstens

¹² Ibid. nr. 119.

¹³ Ibid. nr. 167.

¹⁴ Ibid. nr. 168.

første bogstav, betjener sig af hverken røde eller på anden måde udsmykkede bogstaver i martyrologieteksten. Efter at jeg i disputatsen viste, at Lauritz Weibulls påstand om en tidsmæssig pause på mindst 25 år i fuldførelsen af martyrologieteksten ikke blot er absurd (man skulle i givet fald i kapitlets forbøn i 25 år være standset midt i et ord!!), men umulig på grund af påvist rasur, som ikke kan dateres hverken teknisk eller palæografisk, så må det stå fast, at man ikke positivt kan hævde, at der har været en længere periode, hvor Knud ikke har været anført i Liber daticus. Den eneste rimelige forklaring vedrørende Knudteksten er derfor stadig den, der tager sit udgangspunkt i Liber daticus' tilblivelse og genre. Liber daticus' martyrologietekst er produceret først og efter et ældre forlæg (muligvis har martyrologiedelen været importeret), der notorisk ikke har indeholdt den i 1145 ret nye helgen og martyr, Knud konge. Dette har man så i Lund rettet ved at lægge en del af martyrologieteksten om, så den kom til at indeholde Knud. Hvornår præcist dette er sket, kan som sagt ikke siges, men det er heller ikke nødvendigt for at dementere Weibullernes vidtløftige hypoteser vedrørende Lundekirkens negative holdning til Skt. Knud. De er dementeret af værkets genre, funktion og af den påviste rasur. Og iøvrigt også af Memoriale fratrum fortsatte brug efter 1145.

Heller ikke problematikken bag Liber daticus' nekrologietekst til 4. juni vedrørende Magnus Nielsen har Curt Weibull forstået. Lauritz Weibull har hævdet, at Liber daticus i 1145 udvidede Lundekirkens opmærksomhed angående Magnus i forhold til den, der var blevet ham til del i Memoriale fratrum. Jeg har her påvist, at den nuværende tekst angående Magnus står på rasur og med en anden hånd end den anlæggende og derfor yngre end 1145. Mens den nye – den nuværende – tekst i bredde har sprængt de normerede rammer, har den oprindelige tekst holdt sig inden for normerne, og det kan derfor med sikkerhed fastslås, at Liber daticus' oprindelige opmærksomhed vedrørende Magnus kvantitativt var mindre end Memoriale fratrum.

Curt Weibulls tolkning af Liber daticus' nekrologietekst til 18. september vedrørende Erik Emune er et udmærket eksempel på det, jeg i forbindelse med Lauritz Weibull har kaldt metodiske inkonsekvenser, som kun kan ses som udtryk for ønsket om at nå et forud planlagt resultat. Mens Curt Weibull under drøftelsen af 10. juli-notitsen nemlig finder en væsentlig pointe i, at Knuds begyndelsesbogstav i martyrologieteksten *ikke* er udsmykket, som Eriks er det i nekrologieteksten, så glemmer han i interessen for at tolke Liber daticus' Erik Emune-notits negativt nu at tage Eriks bogstavudmykning i betragtning. I stedet husker Curt Weibull endnu engang den bernheimske idehistorie. Man

kunne heroverfor være fristet til at sige, at det bedste vidnesbyrd om denne idehistories manglende evne til at tolke dansk kirkehistorie i 11. og 12. århundrede netop er forekomsten af det udsmykkede E. Der findes i hele Liber daticus' nekrologietekst nemlig kun dette ene eksempel på bogstavudsmykning, og at denne skulle være anlagt med den funktion at udsmykke en bernheimsk fordømmelse af Erik Emune er en opfattelse, der dementerer sig selv.

HVEM SKREV DRONNING INGEBORGS BREVE?

AF

MARIANNE ALENUS

I kap. 6 i sin disputats »Kvindebilledet i dansk højmiddelalder«, Kbh. 1985, som må betragtes som et meget vigtigt bidrag til dansk historisk og litterær kvindeforskning, fremfører Nanna Damsholt nogle betragtninger over en række af de breve, som kendes i dag, til og fra den ulykkelige dronning Ingeborg.

Prinsesse Ingeborg (ca. 1175–1237/38) var datter af kong Valdemar I og dronning Sophie og søster til den regerende kong Knud. Hun blev i 1193 gift med kong Philip August af Frankrig, som umiddelbart efter ægteskabets indgåelse fortrød og forstødte hende. Helt frem til 1213, hvor Ingeborg opnåede »genantagelse« i ægteskabet, kæmpedes en forbitret diplomatisk kamp mellem den franske konge og Danmark. Philip August ønskede skilsmisse og giftede sig i 1196 med Agnes af Meran (død 1201). Det danske parti stod derimod urokkeligt fast og hævdede Ingeborgs status som retmæssig ægtefælle til Philip August og dermed som Frankrigs dronning.¹

Brevene fra Ingeborg adskiller sig iflg. Nanna Damsholt fra det øvrige særdeles omfattende kildemateriale, hun bearbejder, ved at fremstå som tekster fra en kvinde, d.v.s. tekster, der kan analyseres m.h.p. en eventuel specifik kvindebevidsthed. Ved den mundtlige forsvarshandling anførte

¹ Jfr. L. Moltesen, i: Danske i Paris gennem Tiderne, (red. af Fr. v. Jessen, Kbh. 1936, s. 27–76, og N. Damsholts artikel om Ingeborg i Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg., bd. 7, s. 100–101, Kbh. 1981.